

РЕЦЕНЗІЯ

доктора економічних наук, професора

МУРАВСЬКОГО Володимира Васильовича

на дисертаційну роботу

ЛЮБИ Оксани Ігорівни

**на тему: «Обліково-аналітичне забезпечення управління
зовнішньоекономічною діяльністю підприємства»**

на здобуття ступеня доктора філософії в галузі знань 07 «Управління та адміністрування» зі спеціальності 071 «Облік і оподаткування»

Актуальності теми дослідження. У час глобальної постпандемічної та воєнної нестабільності найбільших ризиків зазнає зовнішньоекономічна діяльність українських підприємств. Негативне зовнішньоекономічне торговельне сальдо призвело до дисбалансів в імпортній та експортній сфері економіки України. Підприємства опинилися у важкій економічній ситуації унаслідок складності отримання імпоротної сировини та неможливості конкуренції на зовнішніх ринках. Розрив традиційних зовнішньоекономічних зв'язків та подорожчання іноземної валюти унаслідок воєнних дій найбільш негативно вплинули на вітчизняну хімічну промисловість. Хімічні підприємства для забезпечення безперебійної та ефективної діяльності змушені оптимізувати фінансово-економічну діяльність. Основою оптимізаційних дій у сфері управління зовнішньоекономічною діяльністю хімічних підприємств є орієнтація на достовірну, повну та своєчасну облікову інформацію про імпортні та експортні операції.

Необхідність отримання, обробки та аналітичної інтерпретації відомостей про зовнішньоекономічну діяльність покладається на бухгалтерський облік та аналіз, що визначає актуальність теми дисертаційної роботи, коректність позиціонування предмету та об'єкту, мети та завдань дисертаційного дослідження. Об'єктом дослідження обрано зовнішньоекономічну діяльність як сукупність імпортних, експортних та інших операцій з іноземними контрагентами у контексті її обліку та аналізу в управлінні підприємствами хімічної промисловості, а предметом – сукупність теоретичних і практичних

положень методики, організації бухгалтерського обліку та економічного аналізу зовнішньоекономічної діяльності хімічних підприємств.

Зв'язок з науковими програмами, планами, темами. Дослідження виконано відповідно до планів науково-дослідних робіт Західноукраїнського національного університету: держбюджетного прикладного дослідження «Домінанти управлінського обліку в умовах діджиталізації для забезпечення економічної безпеки України у воєнній і післявоєнній періоди» (номер державної реєстрації 0123U101580), науково-дослідної роботи кафедри обліку і оподаткування підприємницької діяльності «Стан та перспективи розвитку системи бухгалтерського обліку та оподаткування в умовах глобалізації» (номер державної реєстрації 0117U000147), науково-дослідної роботи кафедри обліку і оподаткування «Розвиток системи бухгалтерського та управлінського обліку в умовах соціально-економічних викликів» (номер державної реєстрації 0122U000927), у яких подані авторські пропозиції щодо оптимізації обліку та аналізу зовнішньоекономічної підприємств хімічної промисловості.

Особистий внесок дисертантки в отриманих наукових результатах. Дисертаційна робота є самостійно виконаним науковим дослідженням, в якому особисто здобувачкою розроблено теоретико-методичні основи та практичні рекомендації щодо обліку, аналізу та управління підприємствами хімічної промисловості. Здобувачці належать наукові ідеї роботи, теоретичні розробки й узагальнення, вибір методів дослідження, висновки та рекомендації, практичне впровадження результатів наукових досліджень. Внесок здобувачки в колективно опубліковані праці конкретизовано у переліку публікацій; у дисертаційній роботі використано лише ті ідеї, які належать особисто авторці. Особистий внесок дисертантки є достатнім.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків та рекомендацій. Дисертаційна робота характеризується логічною структурою, достовірністю та обґрунтованістю сформованих висновків і рекомендацій, комплексністю опрацювання бібліографічних джерел. Достовірність і обґрунтованість представлених у дисертаційній роботі пропозицій ґрунтується на використанні значного переліку інформаційних джерел: праць вітчизняних і

зарубіжних учених, законодавчих та нормативних документів, даних з відкритих джерел, інформації з підприємств хімічної промисловості. Використання авторкою джерел інформації є необхідним для підтвердження достовірності сформульованих авторкою наукових гіпотез та вирішених прикладних завдань дослідження. Достовірність проведеного дослідження зумовлена використанням загальнофілософських й загальнонаукових методів пізнання явищ і процесів.

Мета дослідження відповідає темі дисертаційної роботи. Визначені об'єкт і предмет дослідження достатньо розкриті в структурі та змісті дисертації. Ознайомлення з її змістом та структурою свідчить про комплексний підхід до проведеного авторкою дослідження, спрямованого на розвиток теоретичних основ обліково-інформаційного забезпечення управління зовнішньоекономічною діяльністю; удосконалення методики обліку імпорتنних, експортних та інших операцій з іноземними контрагентами; оптимізації порядку аналізу імпортно-експортних операцій у забезпеченні ефективного оперативного та стратегічного управління діяльністю підприємств хімічною промисловістю.

Обґрунтованість та достовірність отриманих наукових досліджень, висновків та рекомендацій підтверджується мінімальнонеобхідним переліком публікацій за темою дисертаційної роботи у періодичних виданнях, а також обговоренням отриманих результатів на міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях. Наукові праці авторки на достатньому рівні відображають його особистий внесок у вирішення теоретичних та прикладних проблем розвитку обліково-аналітичного забезпечення управління підприємствами хімічної промисловості.

Отже, зміст та структура роботи повністю узгоджується з її назвою, метою та завданнями досліджень. Наукові положення викладені послідовно й логічно, висновки і рекомендації ґрунтуються на результатах авторських досліджень, що належно апробовані та базуються на різноманітних інформаційних джерелах.

Ступінь наукової новизни результатів дисертаційного дослідження. Найбільш суттєві результати, що розкривають особистий внесок дисертантки у розробку досліджуваної тематики та характеризують новизну, полягають у

комплексі взаємопов'язаних наукових розробок та пропозицій. Ознайомлення зі змістом дисертації Люби О.І., основними науковими працями здобувачки дозволило визначити найважливіші теоретико-методичні положення, висновки та рекомендації, що доводять наукову новизну, відображають науковий внесок авторки у розв'язання наукового завдання щодо обґрунтування теоретичних, методичних положень та практичних рекомендацій з удосконалення обліку, аналізу та управління підприємствами хімічної промисловості.

Здобувачка відповідно до обраної мети дисертаційного дослідження, яке полягає в обґрунтуванні і поглибленні теоретико-методичних положень обліку і аналізу зовнішньоекономічної діяльності підприємств хімічної промисловості з врахуванням їх галузевих особливостей та глобальних умов господарювання і вироблення на цій основі практичних рекомендацій з удосконалення обліково-аналітичного забезпечення управління імпорнтними та експортними операціями, сформулювала низку наукових і практичних завдань. Їх реалізація дала змогу одержати результати, висвітлених у авторських пропозиціях та рекомендаціях, що містять наукову новизну та мають практичне значення. Досягнення сформованих завдань стало можливим через використання широкого науково-методичного інструментарію, що дало змогу науково обґрунтувати висновки дисертаційної роботи і засвідчити придатність їх до використання у майбутніх наукових пошуках та практичній діяльності.

До наукових результатів, що спрямовані на вдосконалення теоретико-методичних положень та розробку науково-прикладних рекомендацій з удосконалення обліку, аналізу та управління підприємствами хімічної промисловості, потрібно зарахувати:

1. Сутнісне позиціонування дефініції «зовнішньоекономічна діяльність», ідентифікацію її структурних компонент, еволюцію відповідно до актуальних соціально-економічних умов для різних історичних етапів розвитку України, особливості нормативно-правового регулювання у контексті врахування галузевих характеристик хімічної промисловості, що здійснюють вплив на бухгалтерський облік, аналіз та управління імпорнтною та експортною діяльністю на мікро-рівні.

2. Оптимізацію методики обліку зовнішньоекономічної діяльності у частині: мінімізація переліку необхідних документів для отримання сертифікату походження товарів та їх поміщення у відповідний митний режим, дотримання процедури прозорості при здійсненні валютного контролю, використання єдиних правил механізму відшкодування ПДВ, порядку відображення курсових різниць у системі рахунків бухгалтерського обліку, інформаційної синхронізації положень Митного, Податкового та Господарського кодексів, заміни терміну «давальницька сировина» на «сировина для переробки на митній території України», ідентифікації видів посадових порушень та відповідальності працівників митних інституцій, регламентації методів та порядку визначення митної вартості, оптимізацію ділових комунікацій у митній сфері та пришвидшення митного оформлення товарів у процесі зовнішньоекономічної діяльності підприємств тощо.

3. Розроблений порядок формування інтегрованої звітності щодо зовнішньоекономічної діяльності через поєднання фінансових та нефінансових показників в електронних звітних формах, які можуть вільно трансформуватися відповідно до інформаційних пріоритетів різних груп стейкхолдерів та містити візуальні елементи, графічні елементи, таблиці аналітичних даних за різні часові періоди, інтерактивні форми взаємодії з користувачами, блоки інтерпретації та пояснення облікових відомостей з метою забезпечення ергономічності, публічності, транспарентності та зрозумілості обліково-аналітичної інформації .

4. Розробку комплексної моделі аналітичної оцінки імпоротної діяльності (структурний і динамічний аналіз імпорту; аналіз ефективності імпорту – обчислення показників загальної ефективності, економічної ефективності, економічного ефекту, рентабельності; економіко-математичне моделювання з формуванням лінійних та нелінійних моделей; аналіз альтернатив для дослідження імпорتنих пропозицій), а також експортної діяльності (оцінка ефективності експорту з використанням показників загальної ефективності, економічної ефективності, економічного ефекту, інтегральної ефективності ЗЕД, інтегрального ефекту від ЗЕД; моделювання стратегічного розвитку щодо

імпорту та експорту хімічної продукції за допомогою SWOT-аналізу та SPACE-аналізу; чинникового аналізу з використанням методу ланцюгових підстановок), що дало змогу обґрунтувати взаємозв'язок між аналізом імпорту та експорту як складових зовнішньоекономічної діяльності для формування рекомендацій щодо оптимізації управління підприємствами хімічної промисловості.

Таким чином, основні наукові положення, результати і висновки дисертаційної роботи Люби О.І. мають істотну наукову новизну, достатній ступінь обґрунтованості, достовірність яких доведена здобувачкою.

Повнота опублікування основних положень дисертації. Дисертаційна робота Люби О.І. є самостійною, комплексною і повноцінною науковою працею. Основні положення та результати дисертаційної роботи викладено у 8 наукових працях загальним обсягом 4,05 д. а., з яких: 4 праці, у котрих опубліковані основні наукові результати (обсягом 3,2 д. а.), з яких 1 стаття у виданні, що індексується в міжнародних наукометричних базах Scopus та Web of Science (обсягом 0,2 д. а.); 4 публікації апробаційного характеру (обсягом 0,85 д. а.).

Положення дисертаційного дослідження, які складають наукову новизну, повністю висвітлені та обговорювалися на 4 міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференціях. Дисертаційна робота є самостійно виконаним науковим дослідженням, в якому особисто авторкою розроблено теоретико-методичні положення та практичні рекомендації щодо обліково-аналітичного забезпечення управління зовнішньоекономічною діяльністю хімічних підприємств. Любі О.І. особисто належать наукові ідеї роботи, теоретичні розробки й узагальнення, висновки та рекомендації, що виносяться на захист здобувачкою та містяться в її публікаціях.

Теоретичне та практичне значення отриманих результатів і рекомендацій про їх використання. Проведені теоретичні дослідження є методичною базою для бухгалтерського обліку та аналізу імпортової та експортної діяльності підприємств хімічної промисловості. Основні теоретичні положення дисертаційної роботи доведені до рівня методичних розробок, які можуть бути використані у діяльності підприємств хімічної промисловості.

Практичне значення мають пропозиції щодо: методики бухгалтерського обліку імпорتنих та експортних операцій з врахуванням запропонованих змін до Митного кодексу України; порядку аналізу зовнішньоекономічної діяльності для оптимізації імпорту сировини та експорту продукції підприємств хімічної промисловості.

Наукові результати, отримані у дисертації, пройшли апробацію і використовуються у практичній діяльності підприємств хімічної промисловості, зокрема: ТОВ «Трейдінг Україна» (довідка № 030323 від 03.03.2023 р.) та ПП «Хімсервіс» (довідка № 1101/23 від 11.01.2023 р.); а також в державних інституціях, органах місцевого самоврядування: «Тернопільській митниці Державної митної служби України» (довідка № 7.25-08-1/7.25-17/14/6334 від 13.11.2023 р.) та «Управлінні стратегічного розвитку міста Тернопільської міської ради» (довідка № 71.1/2 від 04.07.2023 р.). Деякі результати дисертаційного дослідження використовуються у навчальному процесі Західноукраїнського національного університету при викладанні дисциплін: «Фінансовий облік», «Економічний аналіз», «Облік і оподаткування в зарубіжних країнах», «Облік і оподаткування господарських процесів підприємства» тощо (довідка № 126-28/926 від 08.04.2024 р.).

Оцінка структури дисертації. Структура дисертаційної роботи Люби О.І. є цілісною, логічною і комплексною. Всі розділи пов'язані між собою, що забезпечує цілісне сприйняття досліджуваної проблеми і дозволяє визначити науковий внесок здобувачки та ступінь вирішення сформульованих завдань відповідно до теми, мети та завдань дослідження. Оформлення роботи повністю відповідає вимогам наказу Міністерства освіти і науки України до кваліфікаційних наукових робіт на здобуття наукового ступеня доктора філософії відповідно до наказу Міністерства освіти і науки України від 12.01.2017р. № 40 «Про затвердження вимог до оформлення дисертації».

Дисертаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Загальний обсяг роботи становить 195 сторінок. Робота містить 24 таблиці, 21 рисунок, 10 додатків на 15 сторінках. Список використаних джерел налічує 225 найменувань.

Зі змістовної точки зору робота є завершеною науковою працею, а її результати є науково вагомими та практично значущими. Висновки, пропозиції, рекомендації, сформульовані здобувачкою за результатами дисертаційного дослідження, містять елементи наукової новизни і мають цінність для розвитку теоретичних, методичних положень і практики обліку та аналізу зовнішньоекономічної діяльності підприємств хімічної промисловості.

Мова та стиль викладення. Дисертаційна робота Люби О.І. підготовлена діловою українською мовою, що ґрунтується на загально-науковій та економічній термінології. Стиль викладення тексту є науковим унаслідок застосування мовної компресії, логічної послідовності розкриття змісту параграфів та розділів дисертації, однозначності трактувань дефініцій та категорій, смислового взаємозв'язку завдань, наукової новизни, прикінцевих положень і висновків, об'єктивності порівняння проведених наукових досліджень та формування авторської позиції у сфері обліку, аналізу та управління зовнішньоекономічною діяльністю підприємств хімічної промисловості тощо.

Відповідність дисертації паспорту спеціальності, за якою вона подається до захисту. За змістом та оформленням дисертація Люби О.І. на тему «Обліково-аналітичне забезпечення управління зовнішньоекономічною діяльністю підприємства» повністю відповідає встановленим вимогам Міністерства освіти і науки України, зокрема: 1) паспорту спеціальності 071 – «Облік і оподаткування», галузь знань 07 – «Управління та адміністрування»; 2) вимогам, встановленим «Порядком присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44; 3) основним вимогам до оформлення дисертаційних робіт.

Критичні зауваження до дисертації. Разом з важливими науковими здобутками, позитивною оцінкою змісту і оформленням дисертаційної роботи слід відмітити окремі зауваження та дискусійні положення, зокрема:

1. Для підсилення фундаментальних основ та ретроспективних передумов, що спричинили актуальний стан розвитку бухгалтерського обліку та аналізу імпорتنих та експортних операцій, доцільно було у наведеній класифікації історичних етапів становлення зовнішньоекономічної діяльності (перший розділ дисертаційного дослідження) обґрунтувати її взаємозв'язок з еволюцією обліково-аналітичних методик, які відповідають певним стадіям розвитку економічної системи України.

2. У другому розділі дисертаційної роботи при розкритті перспектив доповнення актуальних нормативно-правових документів новими положеннями, які спрямовані на оптимізацію митного оформлення імпорتنих та експортних операцій, недостатньо уваги приділяється обліковим аспектам зовнішньоекономічної діяльності підприємств. Обґрунтування впливу законодавчих ініціатив на оптимізацію методики та організації обліку зовнішньоекономічної діяльності дало б змогу підсилити значущість результатів дисертаційної роботи та її прикладну спрямованість.

3. Результати проведеної аналітичної розвідки у параграфі 3.1 недостатньо висвітлені у висновках до третього розділу та загальних висновках до дисертаційної роботи, що дещо обмежує обґрунтування її важливості та необхідності у процесі формування послідовного викладення змісту дисертаційного дослідження. І хоча наведений параграф містить важливі для аналізу зовнішньоекономічної діяльності положення, більш повне наведення їх результатів у висновках сприятиме формуванню логічного взаємозв'язку попередніх розділів дисертаційної роботи з параграфами 3.2 і 3.3 у контексті розподілу зовнішньоекономічних операцій на імпорт та експорт у процесі їх аналітичного дослідження.

Вказані зауваження носять дискусійний характер та не зменшують цінність дисертаційної роботи щодо обліково-аналітичного забезпечення управління зовнішньоекономічною діяльністю хімічних підприємств.

Загальна оцінка роботи, її відповідність встановленим вимогам.
Дисертаційна робота Люби О.І. на тему «Обліково-аналітичне забезпечення управління зовнішньоекономічною діяльністю підприємства», представлена на

здобуття ступеня доктора філософії, є завершеним самостійним дослідженням, що містить нові науково обґрунтовані теоретико-прикладні результати у сфері обліку, аналізу та управління зовнішньоекономічною діяльністю підприємств хімічної промисловості. Отримані здобувачкою результати та запропоновані нові рішення, рекомендації та висновки є достовірними та всебічно обґрунтованими. Дисертація виконана на високому фаховому рівні, її зміст відповідає обраній темі дослідження та профілю спеціальності 071 – облік і оподаткування.

За рівнем наукової новизни, теоретичним і практичним значенням отриманих результатів, структурою, мовою та стилем викладення дисертація Люби О.І. на тему «Обліково-аналітичне забезпечення управління зовнішньоекономічною діяльністю підприємства» відповідає вимогам «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44 та вимогам наказу Міністерства освіти і науки України «Про затвердження вимог до оформлення дисертації» №40 від 12.01.2017 р. (зі змінами від 31.05.2019 р.), а її авторка – Люба Оксана Ігорівна – заслуговує присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 071 «Облік і оподаткування» галузі знань 07 «Управління та адміністрування».

Рецензент:

**доктор економічних наук, професор
професор кафедри обліку і оподаткування
Західноукраїнського національного
університету МОН України**

Володимир МУРАВСЬКИЙ

